

bekapcsolását a tudományos vizsgálatokba a tárgyi és szellemi néprajz mellett. Több kutatást is megnevez példaként, amelyek az interdiszciplináris kutatásnak köszönhetően új eredményeket hoztak, új szemléletet képviseltek: Gazda Klára *Gyermekvilág Esztelneken* (1980) című könyvét, a Korunk 1982-ben megjelent *Metamorphosis Transylvaniae* című évkönyvét, Péntek János *A kalotaszegi népi hímzés és szókincse* (1979) című könyvét, Ráduly János *Kibédi népballadák* (1975) című kötetét, Pozsony Ferenc *Álomvíz martján* (1984) című kötetét. Nagy Olga mindenekelőtt mesekutatónak tartotta magát, de rájött arra, hogy ahhoz, hogy a mesét kutathassa, szükséges ismernie ennek rokonműfajait is, emellett pedig otthonosnak kell lennie az általános etnológiában, a mentalitásvizsgálatban, a meseszociológiában stb. „Minden mindennel összefügg” – írta.

Ezeket a fejezeteket követi az *Epilógus*, az egy-séges *Irodalom* végül pedig a szerkesztői *Utószó*,

melyben Keszeg Vilmos összekapcsolja a kötet egyes fejezeteit Nagy Olga életrajzi adataival és röviden összefoglalja a kötet tartalmát.

Nagy Olga ezzel a posztumusz kötetével megvilágítja az élő folklór sajátosságait, és – Honti János szavait idézve – mint valami „sokágú fonadékot” mutatja be azokat a folyamatos változásokat, amelyek a hagyományból folyamatosan kinőnek, sokszor új műfajokat teremtve, melyek nyitottságot követelnek, gyakran pedig a kutatói ízlések és előítéletek megváltoztatását. Nagy Olga „önkorrekciója” – melyet valomásnak is tekinthetünk – nem hagy kétséget, hogy igazi agy kutatóként az újítások, a kérdésfelvetések, a nagy felfedezések és ugyanakkor a lényeglátás, a tudományos alaposág embere volt. A saját szavaival élve mindig „harcolt” azért, hogy a folklorisztika ne menjen el fontos jelenségek mellett észrevétlenül.

Luka Éva

Amikor azt hinnénk, hogy minden szokásról hallottunk már...

Barabás László: *Ünnepeink népi színháza. Erdélyi játékos népszokások karácsonytól pünkösdig. Mentor Könyvek, Marosvásárhely 2017. 376 old.*

A szerző saját bevallása szerint gyermek- és legénykorában számos hagyományos ünnephez kapcsolódó népi eseményen, népi színháznak is tekinthető szokássorozatban vett részt, azonban ezek nyilvánvaló vagy rejtett funkciói iránt csak felnőttként kezdett el érdeklődni. A könyv székelyföldi, mezőségi és aranyosszéki játékos népszokások bemutatását tartalmazza, olyan hagyományos ünnepi eseményeket ismerteti, amelyek népi színjátszásnak is tekinthetők. Ezekben gyakran összefonódnak a szent és a profán elemek, kitüntetett szerepet kapnak a játékos emberek alakjai, és a szerző „lélekgyógyító közösségi szokásoknak” nevezi ezt a fajta játékoságot. A mű jelentősége, hogy a szokások

bemutatása és leírása mellett azok nyilvánvaló és szimbolikus funkcióinak tartalmát is igyekszik feltárni. Hajdani szokásokkal párhuzamba állítva, kottákkal és énekszövegekkel kiegészítve, vizuális anyagokkal szemléltetve kaphat képet az olvasó egy esztendő ünnepi szokásairól, illetve azoknak a lokális sajátosságairól.

Az erdélyi magyar népszokások és a népi viláosság témakörében 1998–2017 között Barabás László hat kötetet jelentetett meg, továbbá három néprajzi filmet készített. Munkássága egyfajta folytatása és lokalizált elemekkel való kiegészítése Bálint Sándor, Dömötör Tekla, Pozsony Ferenc és Ujváry Zoltán szokáskutatásainak.

Pál Emese (1995) – doktorandus, BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológiai Intézet, Kolozsvár, mesi_pal@yahoo.com

Az *Ünnepeink népi színháza* című kötet három nagyobb fejezetből és egy 157 fotót tartalmazó képmellékletből áll. Az első nagy fejezet a karácsonyi-újévi időszak szokásait ismerteti, amelyben betekintést nyerünk a szovátai, parajdi, atyhai vagy éppen az Alsó-Nyárád menti betlehemezésekbe, képet kapunk a szokás felújításáról és a kántálási hagyományokról is. Megismerhetjük a Nyárádselyében népszerű, karácsony másodnapos istvánózási szokást, illetve megtudhatjuk, hogy mit jelent a *giresózás*, és áttekinthetünk különböző aprószentek napjához kötődő szokásjátékokat is. Az óesztendő elbúcsúztatásával és az újesztendő köszöntésével összefüggő népi szokásokat és ehhez kapcsolódó színjátékokat, rítusokat is ismertet a szerző, segítségével az *aranycsitkók* nyomába eredhet az olvasó. Ezekről megtudhatjuk azt, hogy az aranycsitkók normatív szerepet tölthettek be az aranyosszéki falvak gyerekeinek, fiataljainak életében, és hogy karácsonykor vagy újév hajnalán tevékenykedtek.

A második fejezet olvasása során a farsang idején gyakorolt, karneváli elemekben rendkívül gazdag, látványos szokások bemutatásában, elemzésében merülhet el az olvasó. A farsangi maszkos alakoskodások, színjátszások nagyon gyakran a fonókhöz kapcsolódtak. A fonó olyan népi intézmény, amelynek gazdasági funkciója mellett összetett nevelési és művelődési, kommunikációs és társadalmi funkciója is van. Ezek mellett marosszéki farsangi lakodalmas játékokat és farsangi halottas játékokat is megismerhetünk a fejezetből. A farsang végére jellemző lakodalmas szokásjátékok mellett népszerű farsangi betyárjátékokról és a kibédi legénypróbáról is képet kaphatunk, amelyek szimbolikus alakokban gazdag szokások. Barabás László könyvében ezen jelképek ma is élő funkcióit is vizsgálja. Ez a fejezet tartalmazza a Beresztelkére jellemző *púpos napi* farsangolás bemutatását; a farsang temetését, amely során a farsangot élő személy vagy bábu, esetleg állat alakjában tréfásan eltemették vagy elégették, mellyel a tél és a tavasz szimbolikus küzdelmét ábrázolták. A farsangi dramatikus szokásjátékok közé tartoznak még a Görgényüvegcsürön zajló, farsang végét jelző játékok, a *hammázás* és a *fársáng elharangozása*. A farsang és böjt szimbolikus harcát Konc király és Cibere vajda küzdelme, egy vetélkedő

játék példázza, mely Marosszéken és Parajdon is jellemző volt a 20. század folyamán, mára azonban már csak a szóbeszédben és a szájhagyományban maradt fenn a szokás emléke.

A harmadik nagy fejezet az év húsvéti-pünkösdi időszakához kapcsolódó székelyföldi, mezőségi szokások leírását és elemzését tartalmazza. Ez az időszak egyházi eredetű, és általános tavaszi népszokásokban is gazdag. Az erdélyi protestáns falvak többségében ekkor tartják a konfirmációkat, amikor is a serdülőkorú fiatalokat felnőtt egyháztagokká avatják. Ebben a fejezetben a nagyheti és húsvéti szimbolikus népszokások is bemutatásra kerülnek, megismerhetjük az egyes falvakra jellemző határkerülések, fenyőágazások és zöldág állítások népszokásait, valamint a nyárádmenti öntözéshez kapcsolódó hagyományok is bemutatásra kerülnek. Ebből a részből kiderül, hogy Marosszéken és környékén a húsvéti ünnepkörre a locsolóversek mellett játékos csúfolók és fordított köszöntések is jellemzőek. Emellett a parajdi hajnalozási szokást is megismerhetjük. Mezőségen erre az időszakra esett a *zöldágazás* és a *virágózás* szokása, amikor a viráglopás mellett a kapulopás is elterjedt volt. Az utolsó nagy fejezetben pünkösdi királynékról és királyokról is olvashatunk, valamint egy profán rítusról, a májusfaállításról is leírást kapunk. A szerző hangsúlyozza, hogy a zöldág egyetemes tavaszi jelképnek tekinthető, ami élet- és termékenységszimbólum is lehet. Munkája során körülbelül 50 településről szerzett adatokat a májusfaállításra vonatkozóan, mely települések főként Székelykeresztúr és Székelyudvarhely környékén találhatóak.

Barabás László új könyve átfogó szokásdokumentáló munka, amelyben a dramatikus szokásjátékok bemutatása, feltérképezése mellett az adott településen lévő hajdani szokásformákkal összehasonlítva, párhuzamba állítva ismerhetünk meg érdekes néphagyományokat. Láthatjuk ezen szokások nyilvánvaló vagy rejtett funkcióit. A szerző számos érdekes dramatikus népi színjátékot ismertet, kiemelve ezek egyénekre és közösségekre gyakorolt hatásait, funkcióit. A kötetben szereplő népszokások elősegítik az egyének beavatását egy-egy közösségbe, hatást gyakorolnak a személyiségfejlődésre,

nevelési és szabályozó funkciókat is betölthetnek. A szórakoztatás mellett lehetőséget teremtenek a párvalasztásra, szerelmi kapcsolatok kibontakozására, illetve közösségi szinten működő vélemények, kritikák közvetítésére is. Számos szokás kiegészítő eleme a szimbolikus ajándékcseré, amelyek a baráti, rokon és komasági kapcsolatok ápolásában és megerősítésében játszanak kitüntetett szerepet. A szokások szimbolikus funkciói mellett a szerző részletesen kitér az ajándéktárgyak, a különböző dramaturgiai eszközök és az öltözetek, textiliák szimbolikájára is.

A kötet stílusát meghatározza az, hogy a szerző magyar nyelv és irodalom szakot is végzett, és tanárként, újságíróként is dolgozott. A szokások leírása és bemutatása rendkívül olvasmányos, az irodalmi szóképek használata mellett fényképes illusztrációk, vers- és énekszövegek, kották is tarkítják a különböző fejezeteket.

A kötet egyik erőssége abban rejlik, hogy bemutatja a generációk közti jelentős különbségeket, és részletesen ábrázolja a fiatalok és idősebbek egy-egy szokáshoz való viszonyulását. Sok helyen talált példát arra vonatkozóan, hogy egy közösség fiataljai szorgalmazzák egy dramatikus játék, szokás felújítását, megpróbálják azokat az idősektől vagy különböző forrásokból újratanulni. Ezzel ellentétes viszonyulásokról is ír: amikor a fiatalokat már nem érdekli a településük életében hajdanán nagy szerepet játszó népszokások sorsa, és nem gyakorolják már azokat, így azok feledésbe merül(het)nek.

A kötetben bemutatott egyik érdekes jelenség, hogy egyes vidékeken különböző felekezetű és különböző etnikumú közösségek együtt gyakorolnak bizonyos szokásokat. Ilyen például Vajdaszentiványon, Bordoson és Erdőszentgyörgyön a húsvéti fenyőállítás, ahol a magyarokkal együtt élő cigányok is gyakorolják ezt a szokást. Búzásbesenyőben három felekezet tagjai (katolikusok, ortodoxok és reformátusok) járnak kántálni, és minden család mindhárom felekezet kántálóit fogadja.

Jómagam a napjainkban is élő, a dramatikus szokásjátékokat és a karneváli elemeket is felvonultató, kitalált lovas és huszárhagyományok kutatásával foglalkozom, ezért meghatározó élmény volt számomra az, hogy a kötetben számos dramatikus szokásjáték bemutatása során megjelenik a huszár alakja is. A farsangi ünnepkörben az ún. „szép maszkok” kategóriájába tartozott, és a lakodalmas szokásjátékokban is kiemelt szerepe volt a huszárnak.

A szerző úgy véli, hogy az év ünnepi szokásainak most megvalósult ismertetése mellett szükség lenne egy emberi életút játékos szokásainak bemutatására is. Reméljük, hogy hamarosan egy ilyen gyűjtés eredményeit is kezébe veheti majd Barabás László tollából az olvasó, ami méltó kiegészítése lesz a most megjelent könyvének, mely a mezőségi, székelyföldi és aranyosszéki népszokások iránt érdeklődő szakemberek és műkedvelők számára megkerülhetetlen olvasmány.

Pál Emese

„Vétkesek közt cinkos, aki néma”

Perka Mihály: Gyökerek. A moldvai magyarokról. A csángók.

Fordította, szerkesztette és az utószót írta Iancu Laura. Kariosz Kiadó. Bp. 2020. 584 old. és 17 kép

Habent sua fata libelli... igen, a könyveknek megvan „a maguk sorsa”: dicsőséges, szégyenletes, felemelő vagy éppen semmitmondó. Perka Mihály könyvére talán a *torokszorító* jelző illik leginkább!

Nemcsak azért mert egy pusztulásba sodort népcsoport kálváriájáról, veszendő értékeiről tudósít, amiről olvasva elszorul a torkunk, de azért is, mert megismerhetjük belőle a *kezet*, sőt a *kezeket* is, amelyek

Halász Péter (1939) – agrármérnök, néprajzkutató, ny. főtanácsos, Gyimesközéplek, tatrosmente@gmail.com